

Снігур Л.А.
професор, доктор психологічних наук, завідувач кафедри кіберпсихології та
реабілітації Державного університету інтелектуальних технологій і зв'язку
snigurludmila23@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-4759-5171>

Онтівєро-Валлє А.
студентка 4 курсу спеціальності «Психологія», магістрантка 1 курсу
спеціальності «Кібербезпека та захист інформації» Державного університету
інтелектуальних технологій і зв'язку sanastasiya2005@gmail.com
<http://orcid.org/0009-0001-9355-1738>

ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ВИБОРУ ЯК ЧИННИК ТРАНСФОРМАЦІЇ КАР'ЄРНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ОСОБИСТОСТІ

Анотація. Досліджено переосмислення професійного вибору як чинник трансформації кар'єрної траєкторії. На вибірці 82 осіб проаналізовано мотивацію зміни профілю освіти, кар'єрний жаль та особливості повторного професійного самовизначення. Ключові слова: професійний вибір, кар'єрна траєкторія, професійне самовизначення, кар'єрний жаль, професійна мобільність, кар'єрне консультування.

Snigur L.A.
Professor, Doctor of Psychological Sciences, Acting Head of the Department of
Cyberpsychology and Rehabilitation, State University of Intelligent Technologies and
Telecommunications
snigurludmila23@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-4759-5171>
Ontivero-Valls A.
4th-year student in Psychology, 1st-year Master's student in Cybersecurity and
Information Protection, State University of Intelligent Technologies and
Telecommunications
sanastasiya2005@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0001-9355-1738>

RECONSIDERATION OF PROFESSIONAL CHOICE AS A FACTOR IN THE TRANSFORMATION OF AN INDIVIDUAL'S CAREER TRAJECTORY

Abstract. The study examines reconsideration of professional choice as a factor in career trajectory change. In a sample of 82 participants, motivation for changing the field of study, career regret, and repeated career self-determination were analyzed.

Keywords: professional choice, career trajectory, professional self-determination, career regret, professional mobility, career counseling.

Можливість вибору навчання другого освітнього рівня у сфері іншої галузі знань порівняно з першим освітнім рівнем (умови вступу до магістратури 2023 рік по теперішній час) надало розширені можливості переосмислення та зміни професійного вибору, отримання освіти і, як наслідок, трансформації кар'єрної траєкторії особистості. В державі змінюються підходи до дорослих. Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

досліджує цю складову безперервної освіти впродовж усього життя, що допомагає дорослим здобувати нові знання, вміння та навички.

Професійний вибір є одним із важливих рішень, що визначає напрям подальшого навчання та початковий етап професійного розвитку особистості. Водночас первинний вибір професії здійснюється за умов обмеженого досвіду реальної професійної діяльності та не завжди зберігає відповідність інтересам, цінностям, професійним очікуванням і уявленням людини про власне майбутнє. Масштаб невідповідності між здобутою освітою та подальшою професійною діяльністю демонструють також міжнародні дані. За результатами Survey of Adult Skills 2023 [5], у США 38 % працівників віком 25–65 років характеризувалися невідповідністю між галуззю здобутої кваліфікації та сферою, найбільш релевантною для виконуваної роботи. Водночас цей показник не можна безпосередньо трактувати як частку осіб, які здійснили помилковий професійний вибір або змінили професію, оскільки невідповідність між освітою та зайнятістю може бути зумовлена різними індивідуальними та соціально-економічними чинниками. Проблемність даної сфери наукового інтересу обумовила вибір мети та завдань дослідження.

Метою нашої роботи став вияв трансформації професійного вибору у зміну кар'єрної траєкторії.

Завданнями дослідження стали: 1) мотивація вибору профілю освіти; 2) дослідження кар'єрної траєкторії особистості. Методами дослідження стали: аналіз теоретико-методологічної літератури, спостереження, бесіда, тест Дж.Келлі, методи математичної статистики: факторний аналіз.

Нами було досліджено 82 особи – представників сектору безпеки і оборони, які на другому освітньому рівні обрали професію «психолог» і навчались на заочній формі навчання.

Філософською методологічною основою дослідження стали уявлення Г.С.Сковороди про споріднену діяльність, спеціально-психологічною – наукові уявлення Г.С.Костюка про активність особистості та психологічні уявлення К.Д.Ушинського про організацію особистості відповідно її натурі як джерелі внутрішньої сили. На думку Г.Сковороди, справжнє щастя можливе лише тоді, коли людина знайшла свою справу і займається нею. Кожна людина народжена з певними здібностями до конкретної справи. Споріднена праця – це робота за покликанням серця, а не заради примусу чи матеріальної вигоди. Ідея Г.Сковороди набула теоретичного продовження у роботах Памфіла Юркевича у зв'язку з кордоцентричністю, філософією серця, яку П.Юркевич вважав ознакою українців.

Можливість переосмислення первинного професійного вибору підтверджується дослідженнями кар'єрного жалю. У сучасних наукових працях кар'єрний жаль розглядається як емоційний відгук, що формується внаслідок оцінювання власних професійних рішень та їхніх наслідків. С. Шульце Шляйхтгоф (2026) [4] досліджує це почуття крізь призму недосконалості сучасних професійних шляхів та питання індивідуальної відповідальності за зроблений вибір у кар'єрі.

Важливим є те, що переосмислення професійного вибору може відбуватися вже після здобуття освіти та набуття першого досвіду професійної діяльності. L. Borghans і B. H. N. Golsteyn (2007) [1] зазначають, що освітній вибір нерідко здійснюється тоді, коли молоді люди ще мають обмежене уявлення про реальні умови майбутньої професійної діяльності та розглядають можливість зміни професійної траєкторії.

У межах цієї роботи під помилковим професійним вибором пропонується розуміти не об'єктивну невідповідність людини певній професії, а суб'єктивне усвідомлення особистістю того, що раніше обраний професійний напрям більше не відповідає її актуальним інтересам, цінностям, професійним очікуванням або бажаній кар'єрній траєкторії. Таке усвідомлення актуалізує необхідність повторного професійного самовизначення та прийняття нового кар'єрного рішення.

Усвідомлення невідповідності первинного професійного вибору не обов'язково призводить до негайної зміни професії. Перехід до іншої професійної сфери потребує повторного оцінювання власних інтересів, можливостей і кар'єрних цілей, аналізу професійних альтернатив та прийняття нового рішення. У цьому контексті зміна професійної траєкторії може розглядатися як процес повторного професійного самовизначення, під час якого особистість спирається вже не лише на уявлення про майбутню професію, а й на набутий освітній та професійний досвід.

Питання збереження цінності попереднього досвіду при зміні професії підтверджується дослідженнями переносимості людського капіталу. С. Gathmann та U. Schönberg (2010) [2], аналізуючи професійну мобільність і вимоги до виконуваних у різних професіях завдань, встановили, що сформовані в процесі трудової діяльності навички є частково переносимими між професіями. Працівники частіше переходять до професій зі схожими вимогами до виконуваних завдань, що дає змогу використовувати частину раніше накопиченого людського капіталу в новій діяльності. Автори також встановили, що зі збільшенням професійного стажу переходи відбуваються переважно між професіями з більш подібним набором завдань.

Водночас сам факт усвідомлення невідповідності первинного професійного вибору ще не означає готовності людини змінити професію. Дослідження L. Borghans і B. H. N. Golsteyn (2007) [1] показало, що серед випускників, які шкодували про здійснений освітній вибір, нижча переносимість навичок була пов'язана з меншою ймовірністю фактичного переходу до іншої професійної сфери.

Переосмислення первинного професійного вибору має практичне значення для кар'єрного консультування, оскільки потреба в професійному самовизначенні може виникати не лише перед вступом до закладу освіти, а й після здобуття спеціальності та набуття досвіду роботи. У такому разі психологічний супровід доцільно спрямовувати на з'ясування причин невідповідності раніше обраної професії актуальним інтересам і цілям особистості, аналіз можливих кар'єрних альтернатив, визначення переносимих компетентностей та потреби в додатковому навчанні. Важливою умовою такого

супроводу є збереження самостійності людини у прийнятті нового професійного рішення.

Доцільність індивідуального кар'єрного консультування підтверджується результатами метааналізу F. Milot-Lapointe, Y. Le Corff та N. Arifoulline (2021) [3]. Водночас ці результати стосуються кар'єрного консультування загалом і не доводять окремо його ефективність саме для осіб, які змінюють професію після невдалого первинного вибору.

Організація економічного співробітництва та розвитку (англ. OECD) – міжнародна міждержавна організація, якої є 38 країн. 70 країн мають статус партнерів ОЕСР, задля координації економічної політики, розвитку торгівлі та розв'язання глобальних соціально-економічних проблем, яка орієнтується на досягнення сталого економічного зростання, підвищення рівня життя населення, підтримання фінансової стабільності.

Тридцять одна країна та економіка взяли участь в опитуванні навичок дорослих 2023 року: у середньому по країнах ОЕСР 18% дорослих не мають навіть найбазовіших рівнів володіння жодною з цих сфер: грамотності, математики та адаптивного вирішення проблем дорослих – навичок, які є фундаментальними для особистісного, економічного та суспільного розвитку.

Переосмислення первинного професійного вибору може бути закономірним етапом кар'єрного розвитку особистості, зумовленим набуттям нового освітнього та професійного досвіду, уточненням власних інтересів і зміною кар'єрних цілей. Усвідомлення невідповідності раніше обраної професії не означає незворотності професійного рішення, а може стати підставою для повторного професійного самовизначення: частина набутих компетентностей здатна зберігати цінність у новій сфері, хоча можливість їх перенесення залежить від характеру цих компетентностей і вимог нової діяльності. Відповідно, важливим завданням кар'єрного консультування є підтримка усвідомленого перегляду професійного вибору, оцінювання наявних ресурсів та формування реалістичного плану професійного переходу.

Висновок: отримання здобувачем другого освітнього рівня спеціальності відмінної від попередніх професійних уподобань свідчить, в основному, про суб'єктивне бачення перспектив даної професії порівняно з попередньою. Це спонукає їх, з рівнями «доктор філософії» та науковим ступенем доктора наук отримувати спеціальність «Психологія».

Відмічено, що процес навчання в Україні є засобом внутрішньої суб'єктивної втечі від переживання війни, а населення країни залишається таким, що зберігає потенціал та порівняно з іншими країнами світу, орієнтовано на отримання вищої освіти та якісь життя, в якому підвищення рівня освітленості не є етапом а процесом, що підтримується все життя незалежно від віку та попередньої освіченості.

Фактор переосмислення у траєкторії кар'єрного зростання склав 0,430 (переосмислення професійних цінностей та цілей; усвідомлення невідповідності теперішньої професії; готовність змінити професію відповідно суб'єктивному баченню життєвих перспектив). Сміслова сфера особистості осіб, що отримують нову спеціальність, змодельована Рольовим списком Дж Келлі виявила

орієнтацію на об'єднання конструктів свідомості «щаслива» людина і «моральна людина» в протизагони складовій триади «успіх», що свідчить про орієнтацію на глибину позитивних переживань всупереч визнанню домінування зовнішнього успіху. Разом з тим, праця над собою в цьому напрямку потребує вміння стати над життєвою ситуацією (К.Левін), що може бути предметом подальших досліджень у розробці тренінгів та інших форм освіти дорослих.

Список літератури

1. Borghans, L., & Golsteyn, B. H. H. (2007). Skill transferability, regret and mobility. *Applied Economics*, 39(13), 1663–1678. <https://doi.org/10.1080/00036840600675661>
2. Gathmann, C., & Schönberg, U. (2010). How general is human capital? A task-based approach. *Journal of Labor Economics*, 28(1), 1–49. <https://doi.org/10.1086/649786>
3. Milot-Lapointe, F., Le Corff, Y., & Arifouline, N. (2021). A meta-analytic investigation of the association between working alliance and outcomes of individual career counseling. *Journal of Career Assessment*, 29(3), 486–501. <https://doi.org/10.1177/1069072720985037>
4. Schulze Schleichthoff, K. (2026). Imperfect careers and ownership: The fragile promise of career ownership in an imperfect world of work [Doctoral dissertation, Vrije Universiteit Amsterdam]. <https://doi.org/10.5463/thesis.1528>
5. OECD. (2024). Survey of Adults Skills 2023: United States. OECD. https://www.oecd.org/en/publications/survey-of-adults-skills-2023-country-notes_ab4f6b8c-en/united-states_427d6aac-en.html
6. Туляков, О. О. (2022). Ідея про «споріднену працю» Григорія Сковороди: проблеми ідентифікації в освітньому просторі. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 4(2), 1–10. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4210>
7. Хромець, В. (2024). Ушинський К.: Педагогічна концепція. *Дух і Літера*.
8. Юркевич, П. Д. (2021). Читання про виховання. *Апріорі*.

ДЕКЛАРАЦІЯ

про використання систем штучного інтелекту

ChatGPT (OpenAI, GPT-5.6 Sol) використовувався як допоміжний інструмент для пошуку та попереднього добору наукових джерел. Остаточний добір джерел, аналіз результатів дослідження та формулювання висновків здійснено авторами.